

УДК 338.24

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК: ХАРАКТЕРНІ РИСИ ТА ПРОБЛЕМИ

Гринько Т. В. д.е.н., зав. кафедри економіки та управління підприємством ДНУ ім. Олесея Гончара

Кошевий М. М. ст. викладач кафедри економіки та управління підприємством ДНУ ім. Олесея Гончара

Гринько Т. В., Кошевий М. М. Інноваційний розвиток: характерні риси та проблеми.

У статті досліджено сучасний стан та особливості інноваційного розвитку регіонів України, визначено характерні риси інноваційного розвитку, як економічної категорії. Проаналізовано інноваційну активність суб'єктів національної економіки України за 2000-2012 рр., оцінено тенденції інноваційної діяльності суб'єктів господарювання України та обґрунтовано напрями забезпечення економічного зростання національної економіки. Доведено, що поняття інноваційний розвиток потребує функціонального поєднання категорій «інноваційний процес» та «інноваційний потенціал». Одним із основних чинників економічного зростання національної економіки є активізація інноваційних процесів на регіональному рівні, що забезпечують структурну модернізацію економіки на новій технологічній основі та підвищують її конкурентоспроможність. За видами економічної діяльності найбільша частка інноваційно-активних підприємств, як і раніше, належить переробній промисловості. Тому з метою вирішення проблем і поширення практики інноваційного розвитку суб'єктів національної економіки необхідно: по-перше, визначити чинники, що струмують цей процес, по-друге, оцінити географічні та галузеві особливості інноваційної активності та, по-третє, виділити організаційно-економічні напрями поширення інноваційної діяльності на усі галузі національної економіки України. Проведений аналіз теорій інноватики показав, що кожна з них характеризує інноваційний розвиток підприємства з різних аспектів та визначає основні фактори впливу на цей процес. Сучасні теорії інноваційного розвитку доповнюють та уточнюють фактори впливу на інноваційний розвиток, дозволяють зосередити увагу на всіх аспектах, які характеризують здійснення інноваційного процесу на підприємстві за умови його подальшого ефективного розвитку.

Grynko T. V., Koshevoy M. M. Innovative development: characteristics and problems.

This article investigates the current state and features of regional innovative development in Ukraine, defines the characteristics of innovative development as an economic category. The innovation activity of the national economy entities in Ukraine was estimated and analysed for the period 2000-2012, and the directions for economic growth of the national economy were justified. It was proved that the concept of innovation development requires a combination of such functional categories as “innovation process” and “innovation potential”. One of the main factors of economic growth in the national economy is intensification the innovation process at the regional level to ensure the structural modernization of the economy on a new technological basis and to increase its competitiveness. As for the economic activities, the biggest share of innovation active enterprises is still occupied by the manufacturing industry. Therefore, to solve problems and dissemination practices for innovative development of the national economy entities it is necessary: first, to identify the factors which flows the process, and secondly, to assess the geographical and sectorial features of the innovative activity and, thirdly, to provide organizational and economic directions of innovative activity promotion in all sectors of the national economy of Ukraine. The conducted analysis of the theories of innovation has shown

that each of them describes the enterprises' innovative development from different aspects and identifies the main factors influencing this process. Modern theories of innovation are complementary and specify the impacts on innovation development, they allow focusing on all aspects characterizing the implementation of the innovation process in the company due to its further effective development.

Гринько Т. В. , Кошевой Н. Н. Инновационное развитие : характерные черты и проблемы.

В статье исследовано современное состояние и особенности инновационного развития регионов Украины, определены характерные черты инновационного развития, как экономической категории. Проанализирована инновационная активность субъектов национальной экономики Украины за 2000-2012 гг., оценены тенденции инновационной деятельности субъектов хозяйствования Украины и обоснованы направления обеспечения экономического роста национальной экономики. Доказано, что понятие инновационное развитие требует функционального сочетания категорий «инновационный процесс» и «инновационный потенциал». Одним из основных факторов экономического роста национальной экономики является активизация инновационных процессов на региональном уровне, обеспечивающих структурную модернизацию экономики на новой технологической основе и повышают ее конкурентоспособность. По видам экономической деятельности наибольшая доля инновационно - активных предприятий, по-прежнему, принадлежит перерабатывающей промышленности. Поэтому в целях решения проблем и распространение практики инновационного развития субъектов национальной экономики необходимо: во-первых, определить факторы, которые сдерживают этот процесс, во-вторых, оценить географические и отраслевые особенности инновационной активности и, в-третьих, выделить организационно - экономические направления инновационной деятельности на все отрасли экономики Украины. Проведенный анализ теорий инноватики показал, что каждая из них характеризует инновационное развитие предприятия по различным аспектам и определяет основные факторы влияния на этот процесс. Современные теории инновационного развития дополняют и уточняют факторы влияния на инновационное развитие, позволяют сосредоточить внимание на всех аспектах, характеризующих инновационный процесс на предприятии при условии его дальнейшего эффективного развития.

Постановка проблеми. Інноваційний розвиток сьогодні є фундаментом, що визначає конкурентоспроможність держави та перспективи її подальшого розвитку. Саме інноваційний розвиток економіки за сучасних умов стає одним з найважливіших понять в економіці та є рушійною силою підвищення ефективності виробництва. Однак, сьогодні не існує єдиного підходу до розуміння сучасного змісту цього поняття, постає необхідність в отриманні найбільш повної інформації щодо особливостей та способів формування інноваційного економічного простору сучасного світу з урахуванням специфіки інноваційного розвитку країни. За сучасних умов інноваційний розвиток стримується недостатністю інституційного забезпечення інноваційної діяльності, безсистемністю формування законодавчої бази та багатьма іншими чинниками.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика інноваційного розвитку почала активно розроблятися у другій половині XIX – першій половині XX ст. Різні аспекти інноваційного розвитку досліджували багато вітчизняних та зарубіжних вчених: Амоша О.І., І. Ансоф,, Геєць В.М., Бажал Ю.М., Гавкалова Н.Л., Гриньова В.М., Крупка М.І., Онишко, С.В., Гриньов А.В., П. Друкер, Йохна М.А., Стадник М.В., Ілляшенко С.М., А.П. Гальчинський, В.М. Геєць, Б.С. Кваснюк, А.В. Колодюк, О.О. Лапко, І.В. Новикова, І.В. Одотюк, Ю.М. Пахомов, А.М. Поручник, В.С. Савчук, В.П. Семиноженко, Л.І. Федулова, Дж. Форестер, В.Г. Чирков. У дослідженнях зазначених науковців розкриваються питання формування механізмів інноваційного розвитку на різних рівнях,

моделі інноваційного розвитку економіки, фінансово-економічні та правові аспекти інноваційної діяльності.

Не вирішені проблеми. Незважаючи на велику кількість робіт з питань інноваційного розвитку в умовах трансформацій зовнішнього середовища та віддаючи належне науковим і практичним результатам вітчизняних і зарубіжних учених, слід зазначити, що існуючі підходи неповною мірою відповідають сучасності. Огляд наукових робіт вітчизняних та зарубіжних вчених показав недостатність уваги до такого актуального питання, вплив особливостей інноваційного розвитку регіонів на інноваційний розвиток країн, яке за сучасних реалій набуває особливої актуальності та значимості.

Метою статті є проаналізувати особливості інноваційного розвитку регіонів та визначити проблеми, що перешкоджають розвитку та підвищенню конкурентоспроможності національної економіки з метою розробки пропозицій щодо їх вирішення.

Результати дослідження. Визначаючи сутність поняття «інноваційний розвиток», необхідно враховувати положення загальної теорії розвитку, оскільки інноваційний розвиток як складова економічного розвитку повинен містити в собі риси цієї категорії (рис. 1). Підтвердженням цього є, по-перше, те, що інноваційний розвиток підпорядковується діалектичним законам розвитку, узагальненість та універсальність яких охоплює всі сфери сучасної дійсності та розкривають сутність розвитку – від відображення розвитку як якісної зміни до розкриття суперечливої сутності цього процесу як єдності змін та їх суперечностей.

По-друге, інноваційний розвиток набуває специфічних рис, притаманних власне економічному розвитку, який доцільно розглядати у сутнісно-змістовому плані як процес кількісних і якісних перетворень у виробництві та споживанні товарів і послуг, які відбуваються у часовому та просторовому вимірі, у світовому масштабі, масштабі міждержавних об'єднань і союзів, окремих країн, регіонів та галузей.

Узагальнення наукових розробок дозволяє стверджувати, що поняття «інноваційний розвиток» здебільшого розглядається як: складова загальносвітового науково-технічного прогресу – макроекономічний підхід; механізм реалізації внутрішнього потенціалу підприємства; сукупність дій щодо впровадження нововведень.

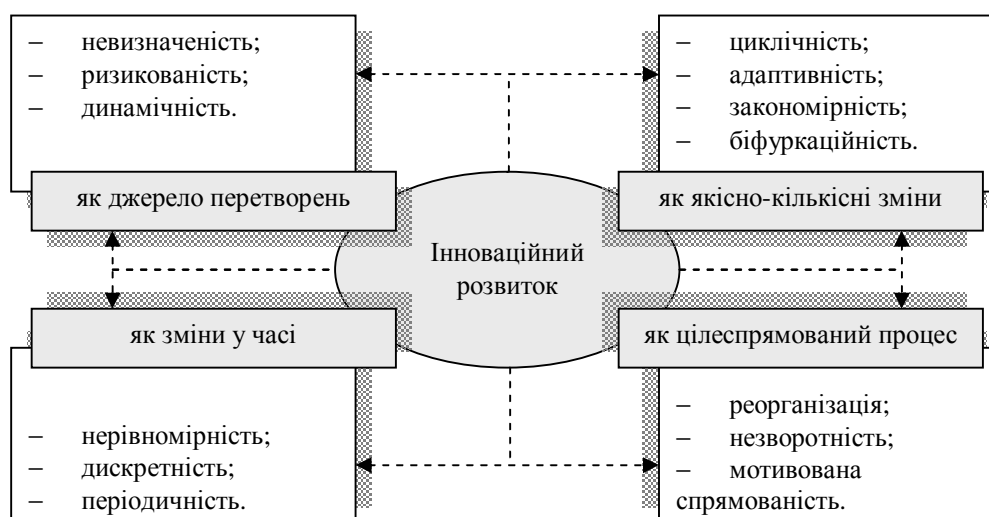

Рис. 1. Характерні риси інноваційного розвитку

Значною мірою різноманітність трактування поняття «інноваційний розвиток» обумовлена також неоднозначним розумінням його як екзогенного та ендогенного фактору розвитку суб'єкта.

Саме тому визначення поняття інноваційний розвиток потребує функціонального поєднання категорій «інноваційний процес» та «інноваційний потенціал», а звідси розуміння інноваційного розвитку не тільки як процесу, але і як системи факторів та умов, що необхідні для його здійснення, тобто потенціалу інноваційного розвитку.

Розглядаючи інноваційну активність суб'єктів національної економіки в першу чергу необхідно охарактеризувати тенденції інноваційної діяльності її промислового сектору. Так, за даними Державної служби статистики України, у 2011 р. інноваційною діяльністю у промисловості займалися 1679 підприємств (16,2% обстежених промислових підприємств), а у 2012 р. – 1758 (17,4% обстежених промислових підприємств) або на 4,7% більше.

Географічна структура інноваційно активних промислових підприємств за 2012 р. наведена на рис. 2. Наведена структура дозволяє стверджувати, що найбільше інноваційно активних підприємств зосереджено у Харківській області – 9,56%, у м. Київ – 7,39%, Запорізькій області – 6,54%, Миколаївській області – 6,48%, у Львівській області – 5,75%, у Донецькій області – 5,18%, у Івано-Франківській області – 5,06%.

Під інноваційною активністю підприємства розуміється комплексна характеристика його інноваційної діяльності, що включає: сприйнятливість підприємства до технічних і організаційних нововведень; ступінь інтенсивності і своєчасність здійснюваних дій зі створення, впровадження та комерціалізації нововведень; здатність мобілізувати ресурсний, фінансовий, науково-технічний і кадровий потенціал необхідної кількості та якості; здатність забезпечити обґрунтованість застосовуваних методів; раціональність технології інноваційного процесу за складом і послідовністю операцій.

Регіонами України, в яких частка інноваційно активних промислових підприємств не перевищує 3% є Вінницька область (2,84%), Волинська область (1,65%), Закарпатська область (1,02%), Київська область (2,50%), Кіровоградська область (2,62%), Полтавська область (1,65%), Рівненська область (2,05%), Сумська область (2,33%), Тернопільська область (2,84%), Черкаська область (2,84%), Чернівецька область (2,45%) та м. Севастополь (0,74%).

Щодо частки інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств, то необхідно відзначити, що у 2012 р. регіонами України, у яких частка інноваційно активних підприємств перевищує середнє значення по Україні (17,4%) є Вінницька область (18,0%), Запорізька область (29,8%), Івано-Франківська область (20,5%), Кіровоградська область (17,4%), Миколаївська область (29,8%), Одеська область (22,3%), Сумська область (18,6%), Тернопільська область (22,3%), Харківська область (22,1%), Херсонська область (26,1%), Хмельницька область (22,5%), Чернівецька область (18,4%), Чернігівська область (20,4%) та м. Київ (26,1%), що свідчить про наявність географічних диспропорцій у розвитку інноваційно активних підприємств.

Інноваційний розвиток національної економіки України також обумовлюється динамікою та структурою інноваційної продукції, під якою розуміють ринкове впровадження нового або значно удосконаленого товару або послуги відносно її характеристик, таких як удосконалене програмне забезпечення, зручність у використанні, компонування та підсистеми. Якщо розглянути географічну структуру обсягів її реалізації (рис. 3), то також слід відзначити про наявність певних особливостей.

Наведена структура обсягів реалізації інноваційної продукції дозволяє стверджувати, що найбільші її обсяги приходяться на Полтавську область – 22,76% та Донецьку область – 13,76%, що сукупно становить більше 1/3 від загально обсягу реалізованої інноваційної продукції за 2012 р. (36157,7 млн. грн.).

А серед регіонів-аутсайдерів, в яких частка реалізованої інноваційної продукції не перевищує 1% є Вінницька область (0,84%), Волинська область (0,45%), Кіровоградська область (0,81%), Миколаївська область (0,56%), Рівненська область (0,23%), Черкаська область (0,96%), Чернівецька область (0,37%), Чернігівська область (0,53%) та м. Севастополь (0,07%).

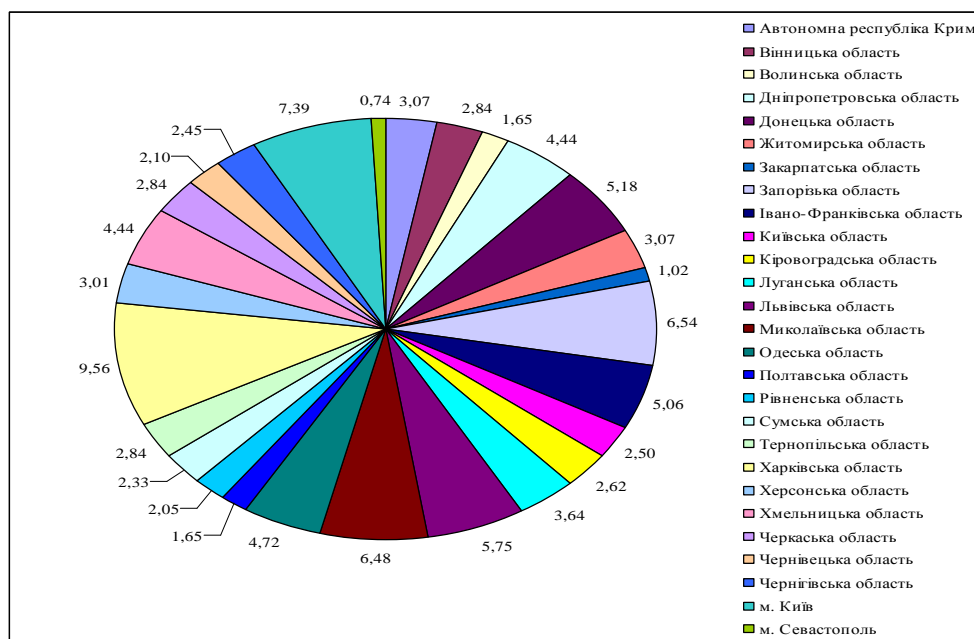

Рис. 2. Географічна структура інноваційно активних промислових підприємств у 2012 р., %¹

¹ Складено та розраховано автором за даними [6].

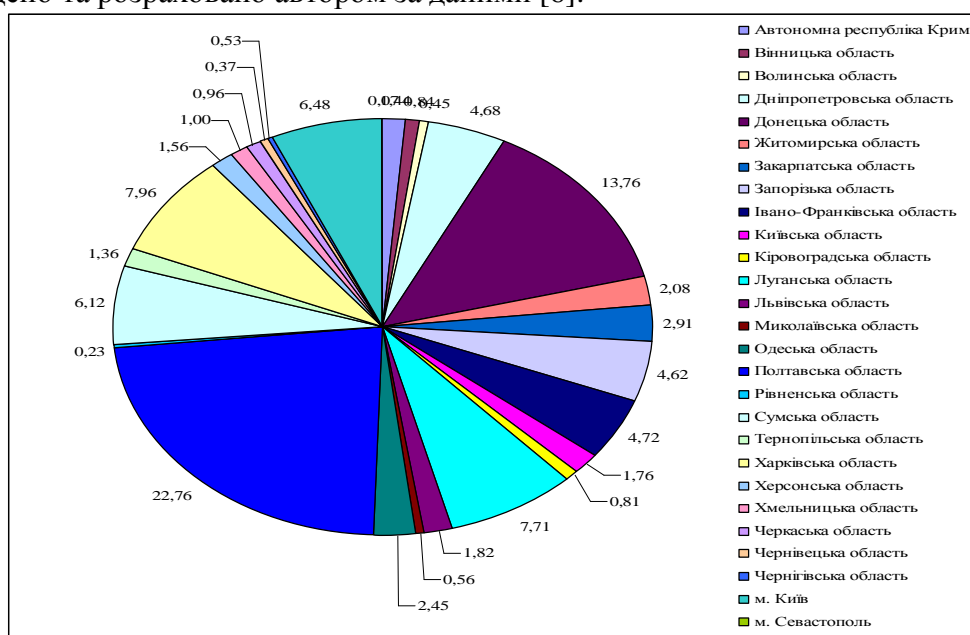

Рис. 3. Географічна структура обсягу реалізованої інноваційної продукції у 2012 р., %¹

¹ Складено та розраховано автором за даними [6].

Щодо частки реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції, то серед регіонів-лідерів у яких така частка перевищує 10% знаходяться лише три області: Закарпатська область – 13,4%, Полтавська область – 14,4% та Сумська область – 10,6%, а серед регіонів, у яких такі обсяги не перевищують 1%: Дніпропетровська область – 0,8%, Миколаївська область – 0,9%, Рівненська область – 0,6% та м. Севастополь – 0,6%.

Одним із основних чинників економічного зростання національної економіки є активізація інноваційних процесів на регіональному рівні, що забезпечують структурну модернізацію економіки на новій технологічній основі та підвищують її конкурентоспроможність. За видами економічної діяльності найбільша частка інноваційно-активних підприємств, як і раніше, належить переробній промисловості.

Внесок окремих регіонів у забезпечення інноваційного розвитку економіки України належить і Донецькій області. Але, водночас, темпи інноваційного розвитку економіки Донецької області не є надто високими, про що свідчить динаміка питомої ваги підприємств, що займалися інноваціями та впроваджували їх (рис. 4). Так питома вага підприємств, що займалися інноваціями дещо скоротилася з 13,50% у 2000 р. до 11,80% у 2012 р. Одночасно суттєво, майже вдвічі, зменшилась частка підприємств, що впроваджували інновації – з 21,70% у 2000 р. до 10,90% у 2012 р. Також необхідно відзначити динаміку інноваційних витрат Донецької області (рис. 11), які з 2000 р. по 2008 р. суттєво зросли з 467,6 млн. грн. до 2740,4 млн. грн. або майже в 6 раз, а починаючи з 2009 р. скоротились майже у 3,5 рази і за підсумками 2012 р. дещо збільшились, наблизившись до 2005 р. – 1447,6 млн. грн.

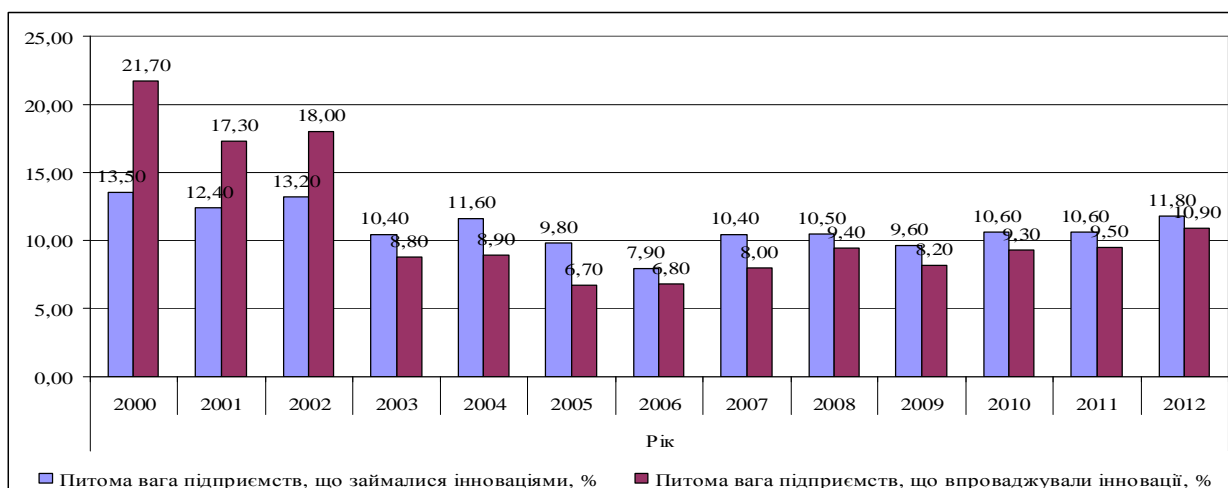

Рис. 4. Динаміка питомої ваги підприємств Донецької області, що займалися та впроваджували інновації, %¹

¹ Складено та розраховано автором за даними [2].

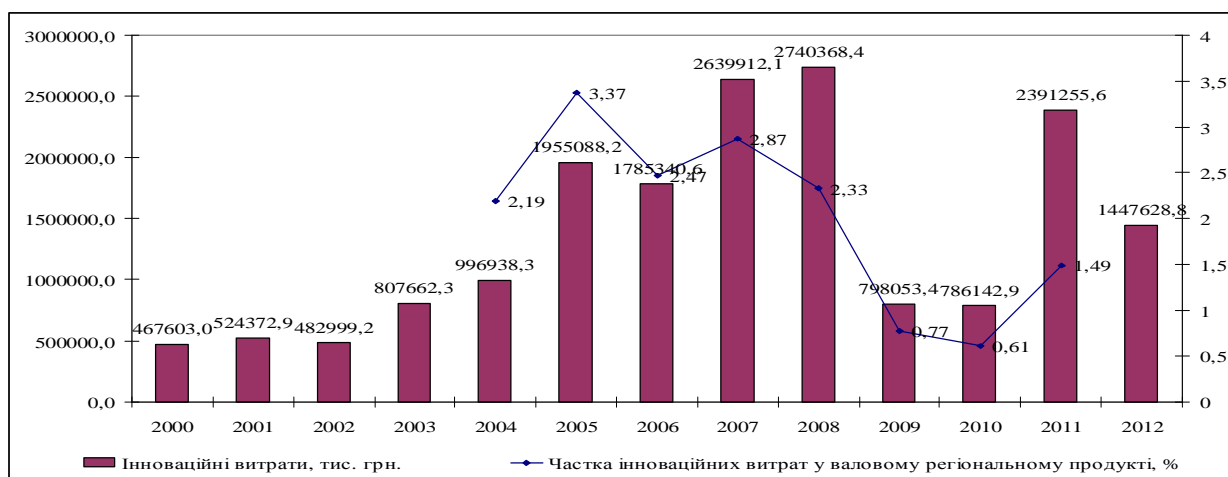

Рис. 5. Динаміка інноваційних витрат та їх частки у валовому регіональному продукті Донецької області¹

¹ Складено та розраховано автором за даними [2].

За період 2004-2011 рр. також простежуються різкі коливання частки інноваційних витрат у складі валового регіонального продукту Донецької області (рис. 6). За цей період частка інноваційних витрат менше 1% мала місце у 2009 р. та 2010 р., а найбільше її значення мало місце у 2005 р. – 3,37%, у інші періоди досліджуваного інтервалу частка інноваційних витрат більше визначеного загальнодержавного нормативу 1,7%, крім 2011

р. В цілому, при зростанні валового регіонального продукту за період з 2004 р. по 2011 рр. у 3,53 рази, інноваційні витрати зросли за період 2010-2012 рр. у 3,1 рази.

Структура фінансування інноваційної діяльності на території Донецької області дозволяє стверджувати про суттєві розбіжності на загальнодержавному та регіональному рівнях (табл. 1, рис. 6).

Таблиця 1 - Джерела фінансування інноваційної діяльності у Донецькій області*,
(тис. грн.)

Рік	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
2000	467603,0	385840,0	128,0	17731,0	63904,0
2001	524372,9	480811,6	–	5424,8	38136,5
2002	482999,2	384565,7	1565,3	19085,7	77782,5
2003	807662,3	557349,6	682,8	–	249629,9
2004	996938,3	933802,2	2386,0	–	60750,1
2005	1955088,2	1825523,5	–	4919,9	124644,8
2006	1785340,6	1773664,5	9615,6	–	2060,5
2007	2639912,1	2447291,0	3576,1	–	189045,0
2008	2740368,4	2484230,1	4934,8	–	251203,5
2009	798053,4	723390,7	–	15105,0	59557,7
2010	786142,9	770696,8	14314,1	–	1132,0
2011	2391255,6	1700374,1	3219,1	–	687662,4
2012	1447628,8	1321934,8	22027,0	–	103667,0

* Складено та розраховано автором за даними [2].

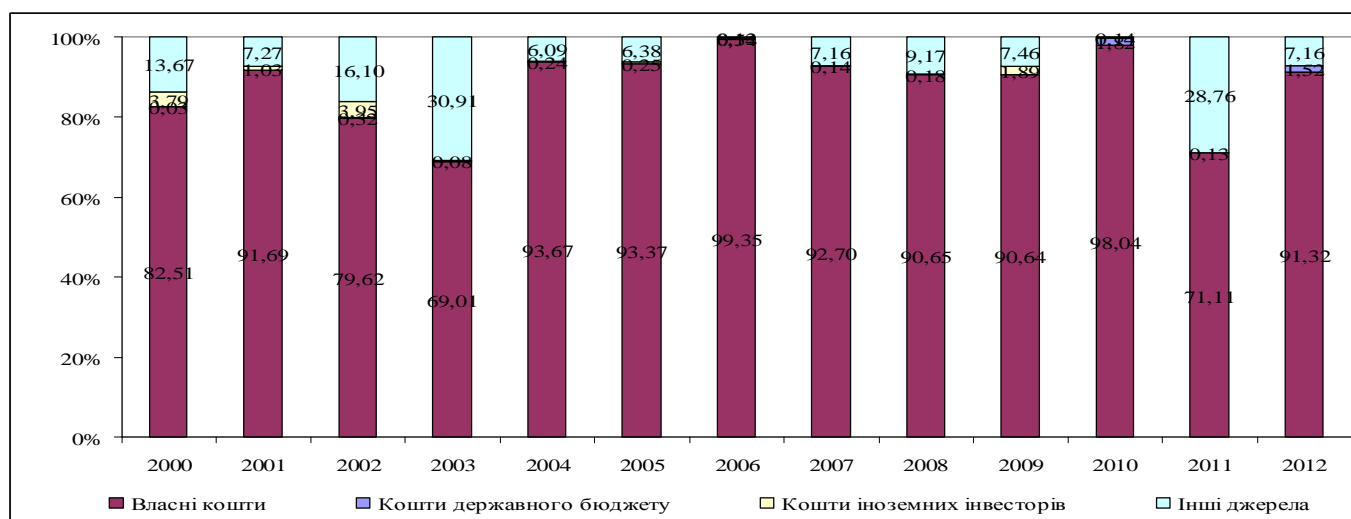

Рис. 6. Структура джерел фінансування інноваційної діяльності
Донецької області, %*

*Складено та розраховано автором за даними [2].

Отже, як свідчить наведена динаміка та структура джерел фінансування інноваційної Донецької області у їх складі переважають власні кошти підприємств та організацій, частка яких щорічно має високе значення, в середньому більше 85,0% щорічно, її значення зросло з 82,51% за підсумками 2000 р. до 91,32% за підсумками 2012 р. Кошти державного бюджету за увесь аналізований період не суттєві: у 2000 р. – 0,03%, у 2002 р. – 0,32%, у 2003 р. – 0,08%, у 2004 р. – 0,24%, у 2006 – 0,54%, у 2007 р. – 0,14%, у 2008 р. –

0,18%, у 2010 р. – 1,82%, у 2011 р. – 0,13%, у 2012 р. – 1,52%, а у 2001 р., 2005 р. та 2009 р. цей вид джерела взагалі не використовувався. Подібна ситуація дещо схожа і для коштів іноземних інвесторів, лише інші кошти також мають суттєве значення: у 2003 р. вони склали 30,91%, а у 2011 р. – 28,76%.

Висновки. Зазначені тенденції інноваційного розвитку Донецької області дозволяють зробити наступні висновки: більшість великих промислових підприємств регіону мають низький інноваційний потенціал; державна промислова політика останніх років не була зорієнтована на стимулювання інноваційних процесів вітчизняного виробництва, в результаті чого в структурі промисловості посилюються диспропорції на користь низькотехнологічних галузей і відповідно зменшилася частка інноваційно-активних підприємств; технологічна та організаційна відсталість промислових підприємств регіону є основною причиною його інвестиційної непривабливості та недостатнього фінансування; через значне технологічне відставання підприємств, ще досить довго може зберегтися ситуація, коли просте запозичення закордонної техніки та технологій буде привабливішими для виробників, ніж замовлення, придбання та впровадження нової вітчизняної техніки та технологій.

Отже, інноваційний розвиток підприємств є складовою частиною інноваційного розвитку економіки і важливим аспектом відтворення виробничих відносин, що полягає: у оновленні складу і побудові основних засобів та удосконаленні організації їх використання як на стадії формування, так і науково-технічної підготовки виробництва.

Важливість інноваційного розвитку для сучасної економіки України переоцінити неможливо. Адже саме завдяки інноваціям може бути досягнуто економічне зростання вже в найближчій перспективі. Активне використання новацій суб'єктами господарювання дозволяє досягти високого ступеня технологічної незалежності, забезпечує підвищення конкурентоспроможності у стратегічній перспективі.

Список використаних джерел

1. Гуржій А.М. Інноваційна діяльність в Україні: монографія [Текст] / [А.М. Гуржій, Ю.В. Каракай, З.О. Петренко та ін.]. – К.: УкрІНТЕІ, 2007. – 144 с.
2. Наука та інновації у Донецькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://donetskstat.gov.ua/statinform/index.php>.
3. Наукові кадри та кількість організацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Науково-технічна діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Інноваційна діяльність промислових підприємств України у 2012 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Ключові слова: інноваційний розвиток, модель інноваційного розвитку, інноваційна активність, конкурентоспроможність, інноваційна діяльність.

Ключевые слова: инновационное развитие, модель инновационного развития, инновационная активность, конкурентоспособность, инновационная деятельность.

Keywords: innovation development, innovation development model, innovative activity, competitiveness, innovation.